

Prof. dr Biljana Č. Jovković,¹ vanredni profesor

Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet, Katedra za računovodstvo,
reviziju i poslovne finansije

KARAKTERISTIKE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA OSIGURAVAJUĆIH KOMPANIJA I NJIHOVA REVIZIJA

SAŽETAK: Specifičnost osiguravajućih društava potiče od same prirode njihovog poslovanja tj. preuzimanja rizika kojima su fizička i pravna lica izložena za naknadu u vidu premije koja predstavlja njihove prihode. Delatnost osiguranja, kao poslovno opredeljenje jednog privrednog društva, proizvodi specifičnosti koje se ogledaju u izražavanju karakterističnih pozicija njegovog bilansa stanja i bilansa uspeha. Prisutne su mnoge karakteristične pozicije navedenih bilansa proistekle iz poslova osiguranja različitih životnih i neživotnih rizika koje nisu svojstvene drugim pravnim licima. U radu je izvršen kratak pregled bilansnih pozicija u osiguravajućim društvima radi sticanja uvida u materijalno značajne bilansne pozicije svojstvene osiguravajućim društvima. Nezavisna revizija treba da posveti posebnu pažnju i usredsredi dodatnu dozu profesionalnog skepticizma upravo ovim karakterističnim pozicijama. Odlike revizorskog procesa u osiguravajućim društvima izložene su u poslednjem naslovu ovog rada.

Ključne reči: finansijski izveštaji, bilans stanja, bilans uspeha, revizija finansijskih izveštaja, mišljenje revizora

¹ bjovkovic@kg.ac.rs

UVOD

Poslovni proces u osiguravajućim društvima, za razliku od preduzeća drugih delatnosti, sadrži sledeće elemente: procena rizika, utvrđivanje premije i naknada štete. Procena rizika zasniva se na statističkim osnovama proučavanja veličine i intenziteta rizika, disperzije rizika u prostoru i vremenu kao i finansijskih kapaciteta društva. Procenjeni rizik je osnova za određenje visine premije koju osiguranik plaća za uslugu osiguranja. Premija osiguranja predstavlja cenu rizika i čine je funkcionalna premija i režijski dodatak (Lukić, 2006, str. 32). Osnovni izvor rizika u poslovanju potiče iz neadekvatno odmerene visine premije osiguranja. Kada se realizuje rizični slučaj, ispunjenje ugovorom preuzete obaveze društva prema osiguranicima ogleda se u isplati naknade čime se okončava poslovni ciklus u osiguranju. Ukoliko do nastanka osiguranog rizika nije došlo, osiguravajuće društvo nema obavezu naknade štete. Dakle, do ovog koraka u poslovnom ciklusu može ali ne mora doći i nije prisutan u svakoj pojedinačnoj transakciji.

Sa aspekta obavljanja revizije u osiguravajućim društvima zapaža se razlika u formulisanju potrebnih ispitivanja transakcija u odnosu na preduzeća drugih delatnosti. Naime, kod svih drugih preduzeća klijenata kada se ispituju transakcije prodaje, uvek, osim naplate po osnovu prodaje, istovremeno postoje i transakcije po osnovu obaveze isporuke prodatih proizvoda ili pružanje usluga za primljenu uplatu. U slučaju osiguranja dolazi do transakcija preuzimanja rizika i naplate premije a isplata po osnovu prodane usluge osiguranja može ali i ne mora nastati. Prema tome, revizor prilagođava proces ispitivanja specifičnostima poslovnog procesa društava planiranjem testiranja u skladu sa karakterom prodaje usluge osiguranja.

Predmet revizije su osnovni finansijski izveštaji koje društva sastavljaju: bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o ostalom rezultatu, izveštaj o tokovima gotovine, izveštaj o promenama na kapitalu i napomene uz finansijske izveštaje (Zakon o računovodstvu; član 2). Bilans stanja je predmet značajnih ispitivanja od strane revizora radi uveravanja u istinitost i objektivnost finansijskog položaja društva. Revizija bilansa uspeha obavlja se sa ciljem ispitivanja periodizacije prihoda i rashoda. Nezavisni revizor iznosi mišljenje o finansijskim izveštajima čija je osnovna uloga u smanjenju asimetrije informacija između društava za osiguranje i njegovih potencijalnih investitora.

FINANSIJSKI IZVEŠTAJI U OSIGURAVAJUĆIM DRUŠTVIMA

Finansijski izveštaji nastaju kao glavni produkt računovodstvene funkcije koja obuhvata sve poslovne događaje u jednom obračunskom periodu. Izveštaji koje pripremaju i prezentuju osiguravajuća društva, pored niza pozicija istih kao i kod drugih poslovnih subjekata sadrže i brojne specifične bilansne pozicije karakteristične samo ovoj delatnosti.

Osnovni uticaj na strukturu finansijskih izveštaja društava ima priroda poslovnog ciklusa koja se sažeto može okarakterisati na sledeći način. Osiguravajuća društva se bave preuzimanjem rizika nastanka i posledica štetnog događaja sa pojedinca ili pravnog lica i po tom osnovu obračunavaju premije. Naplaćena premija mora biti adekvatno odmerena kako bi bila dovoljna za isplatu po osnovu naknada štete u neživotnom ili isplatu osigurane sume kog životnih osiguranja. Specifičnosti poslovanja osiguravajućih društava uslovljavaju strukturu i sadržinu računovodstvenih izveštaja društva, proizvode materijalnost pojedinih bilansnih pozicija i utiču na primenu pojedinih politika procenjivanja.

Karakteristike bilansa stanja

Bilans stanja predstavlja pregled imovine, obaveza i kapitala na određeni dan (Zakon o računovodstvu; član 2). Pruža informacije o imovini i izvorima finansiranja imovine na dan bilaniranja. Strukturu aktive čine: neuplaćeni upisani kapital, stalna imovina i obrtna imovina. Stalna imovina obuhvata: nematerijalna ulaganja, gudvil, softver i ostala prava, nekretnine, postrojenja i opremu, biološka sredstva, dugoročne finansijske plasmane, ostala dugoročna sredstva i odložena poreska sredstva.

U društvima prisutno je značajno relativno učešće dugoročnih finansijskih plasmana u stalnoj imovini. Dugoročni finansijski plasmani najviše se odnose na dužničke hartije od vrednosti sa fiksnim prinosom. U strukturi nekretnina, postrojenja i opreme značajno učestvuju investicione nekretnine koje društvo drži radi ostvarivanja prihoda davanjem u zakup.

Obrtnu imovinu društva čine: zalihe, stalna sredstva namenjena prodaji i sredstva poslovanja koje se obustavlja, potraživanja, plasmani i gotovina, porez na dodatu vrednost, aktivna vremenska razgraničenja i tehničke rezerve koje padaju na teret saosiguravača, reosiguravača i retrocesionara. Međutim, karakteristično je:

- Neznatno učešće zaliha u strukturi obrtnih sredstava u odnosu na npr. proizvodna i trgovinska preduzeća (najznačajnija stavka zaliha su obrasci stroge evidencije čijoj reviziji se posvećuje posebna pažnja);

- Potraživanja se odnose na fakturisanu premiju osiguranja – potraživanje po osnovu prodaje usluga osiguranja, saosiguranja i/ili reosiguranja;
- Značajno učešće finansijskih plasmana s obzirom na to da su društva obavezna da svoje tehničke rezerve drže u zakonom propisanim vrstama (po strukturi i kvalitetu) ulaganja;
- Posedovanje značajnih gotovinskih sredstava na tekućem računu i depozitima što je u skladu sa zahtevom obezbeđenja permanentne likvidnosti društva.

U strukturi obrtne imovine, dakle, specifično je dominantno učešće finansijskih plasmana (81,24%) i gotovine i gotovinskih ekvivalenata (depozita) kao osnovnih vidova ulaganja tehničkih rezervi i garantne rezerve osiguravajućeg društva. Politika plasmana je sastavni deo poslovne politike društva jer naplatom premije prikupljaju se značajna finansijska sredstva i plasiraju u plasmane (obveznice državnih organa, akcije zadovoljavajućeg kreditnog rejtinga i sl.). U tabeli br. 1 dat je pregled aktive bilansa „Generali” osiguranja.

Strukturu pasive osiguravajućeg društva čini:

- Kapital,
- Rezervisanja i obaveze i
- Gubitak iznad visine kapitala.

Specifičnost pasive osiguravajućeg društva ogleda se u značajnom učešću pozicija osnovnog kapitala u strukturi kapitala, potrebi postojanja i upotrebi formiranih rezervi i neraspoređene dobiti. Osnovni kapital, rezerve i deo neraspoređene dobiti čine garantnu rezervu društva čija su visina i načini plasiranja u ulaganja strogo determinisana Zakonom (Zakon o osiguranju; član 116). Svrha obezbeđenja sume garantne rezerve pri osnivanju i funkcionisanju društva koju zahteva nadzorno telo odnosi se na potrebu zaštite osiguranika kroz postojanje dovoljne sume kapitala i rezervi za izmirenje potraživanja. S obzirom na to da osiguravajuće kompanije imaju društvenu ulogu stvaranja sigurnosti i ekonomske zaštite u okolnostima ostvarenja štetnih događaja, nesporno je da sama društva treba da imaju finansijsku stabilnost i sposobnost da amortizuju posledice ekonomski štetnih događaja što će svakako zavisiti od njihovih kapitalnih potencijala, rezervi kojima raspolažu i načina na koje su ih plasirali. Stoga, u procesu revizije finansijskih izveštaja društva neophodno je uveriti se da su garantne rezerve pravilno i istinito formirane, iskazane i plasirane.

Na strani rezervisanja i obaveza pasive osiguravajućeg društva može se uočiti značajno prisustvo dugoročnih rezervisanja formiranih radi isplate odštetnih zahteva koji će uslediti u nekom narednom obračunskom periodu.

U strukturi kratkoročnih obaveza dominiraju obaveze za premije, zarade i druge obaveze i obaveze po osnovu šteta i ugovornih iznosa. Frekventna upotreba pasivnih vremenskih razgraničenja (PVR) značajno odlikuje društva i čine ih rezerve za prenosne premije i rezerve za neistekle rizike. Rezervisane štete su deo tehničke premije osiguranja koji se odnosi na nelikvidirane štete koje su nastale u tekućem obračunskom periodu, a njihova likvidacija će se izvršiti u budućem periodu kao i nastale štete koje nisu prijavljene. U tabeli br. 2 dat je pregled pasive bilansa „Generali” osiguranja.

Tabela br. 1. – Aktiva bilansa stanja osiguravajućeg društva „Generali osiguranje” za 2015. god.

POZICIJA	Iznos - u hiljadama dinara		% tekuća godina	% preth. godina
	Tekuća godina	Prethodna godina		
2	5	6	7	8
AKTIVA				
A. NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL				
B. STALNA IMOVINA				
(0003+0006+0010)	2.660.681	2.699.779	6,09	7,85
NEMATERIJALNA ULAGANJA (0003)	15.723	14.261	0,03	0,04
NEKRETNINE, POSTROJENJA, OPREMA I BIOLOŠKA SREDSTVA (0007+0008) = (0006)	898.531	1.034.836	2,05	3,0
1. Nekretnine, postrojenja i oprema koja služe za obavljanje delatnosti (006)	791.500	925.248	1,81	2,7
2. Investicione nekretnine (008)	107.031	109.588	0,24	0,3
DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI (0011+0015) = (0010)	1.734.577	1.644.855	4,0	4,78
1. Učešća u kapitalu (0011)	1.232.835	1.232.835	2,82	3,58
2. Ostali dugoročni finansijski plasmani (0015)	501.742	412.020	1,18	1,2
C. OBRтна IMOVINA				
POTRAŽIVANJA (0024+0026+0045+0046+0049)=(0023)	41.048.221	31.684.045	93,91	92,15
ZALIHE (0024)	110.437	72.593	0,25	0,21
POTRAŽIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA (0027+0032+0033+0044)=(0026)	38.158.556	28.442.274	87,30	82,72
1. Potraživanja (0027)	1.346.332	1.116.896	3,08	3,25
2. Potraživanja za više plaćen porez na dobitak (0032)	0	161.044	0	0,46
3. Finansijski plasmani (0033)	35.512.911	26.748.105	81,24	77,8
4. Gotovinski ekvivalenti i gotovina (0044)	1.299.313	416.229	2,98	1,21
POREZ NA DODATU VREDNOST (0045)				
AKTIVNA VREMENSKA RAZGRAN. (0046)	1.131.333	1.097.634	2,58	3,2
TEH.REZ. KOJE PADAJU NA TERET SAOSIGUR., REOSIGUR. I RETROCE. (0049)	1.647.895	2.071.544	3,77	6,02
D UKUPNA AKTIVA (0001+0002+0023)	43.708.902	34.383.824	100	100
F VANBILANSNA AKTIVA				

Izvor: Bilans stanja „Generali” osiguranje,

[http://pretraga2.apr.gov.rs/pretragaObveznikaFI/pregled novembar 2017.](http://pretraga2.apr.gov.rs/pretragaObveznikaFI/pregled%20novembar%202017)

Tabela br. 2. – Pasiva bilansa stanja osiguravajućeg društva „Generali” – za 2015. godinu

POZICIJA	Iznos - u hilj. din.		% tekuća godina	% preth. godina
	Tekuća godina	Prethodna godina		
2	5	6	7	8
PASIVA				
A.KAPITAL (0402+0408+0411+0412-0413+0414-0417-0420+0421)=0401	8.587.040	3.853.969	19,65	11,21
OSNOVNI I OSTALI KAPITAL (0402)	2.131.997	2.131.997	4,88	6,20
I. Akcijski kapital (0403)	2.131.997	2.131.997	4,88	6,20
REZERVE (0408)	1.335.357	427.941	3,06	1,24
REVALORIZACIONE REZERVE (0411)	36.046	45.049	0,08	0,13
NEREALIZOVANI DOBICI (0412)	2.707.977	665.824	6,20	1,94
NEREALIZOVANI GUBICI (0413)	2.221.118	514.326	5,08	1,5
NERASPOREĐENA DOBIT (0414)	2.597.781	1.097.484	5,94	3,19
GUBITAK DO VISINE KAPITALA (0417)	0	0		
OTKUPLJENE SOPSTVENE AKCIJE (0420)	0	0		
UČEŠĆE BEZ PRAVA KONTROLE (0421)	0	0		
B. REZERVISANJA I OBAVEZE (0422) (0423+0430+0434+0435+0444+0453+0457)	35.121.862	30529855	80,35	88,79
I - DUGOROČNA REZERVISANJA (0423)	20839671	16102921	47,68	46,83
II- DUGOROČNE OBAVEZE (0430)	0	423828		1,23
III- ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE (0434)	0	0		
IV- KRATKOROČNE OBAVEZE (0435)	2564414	2654730	5,87	7,72
V- PASIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA (0444)	5645331	5145897	12,92	14,97
VI REZERVISANE ŠTETE (0453)	6072446	6202479	13,89	18,04
VII DRUGE TEHNIČKE REZERVE -do god.dana	0	0		
C GUBITAK IZNAD VISINE KAPITALA (0458)	0	0		
D UKUPNA PASIVA (0401+0422-0458)	43708902	34383824	100	100
E VANBILANSNA PASIVA				

Izvor: Bilans stanja „Generali” osiguranje,

<http://pretraga2.apr.gov.rs/pretragaObveznikaFI/> pregled novembar 2017.

Karakteristike bilansa uspeha

Pri zaključenju ugovora o osiguranju društvo nije u mogućnosti da odredi troškove koji će po osnovu njega nastupiti. Visina dobiti po vrsti osiguranja u trenutku prodaje usluge nije definisan iznos. Razlog te nepoznanice jeste nepoznat broj osiguranika iste vrste osiguranja kod kojih će nastupiti šteta.

Društva su razvila metode obračuna premija kako bi se njena visina odredila na što tačnijem nivou u skladu sa rizikom koji se poslovanjem preuzima. Jedan od najvećih rizika osiguranja predstavlja rizik neadekvatnosti tarifiranja premije i nastanak nesrazmerno visokih nivoa šteta (Knežević, 2011, str. 417). Na osnovu informacija sadržanih u bilansu uspeha procenjuje se rentabilitet i zarađivačka sposobnost društva. Bilans uspeha u sintetičkom obliku može se predstaviti kao što sledi u tabeli br. 3.

Tabela br. 3. – Bilans uspeha osiguravajućih društava

Red. Br.	BILANS USPEHA OSIGURAVAJUĆEG DRUŠTVA
1.	Poslovni (funkcionalni) prihodi
2.	Poslovni (funkcionalni) rashodi
3.	Bruto poslovni rezultat (1 – 2)
4.	Prihodi od investiranja sredstava osiguranja
5.	Rashodi od investiranja sredstava osiguranja
6.	Dobitak/gubitak iz investicione aktivnosti
7.	Troškovi sprovođenja osiguranja
8.	Neto poslovni rezultat - poslovni dobitak (3+/-6 – 7)
9.	Finansijski prihodi osim fin.prihoda po osnovu invest. aktivnosti
10.	Finansijski rashodi osim fin.rashoda po osnovu invest. aktivnosti
11.	Prihodi od usklađiv. vrednosti imovine
12.	Rashodi po osnovu obezvređenja imovine
13.	Ostali prihodi
14.	Ostali rashodi
15.	Dobit iz redovnog poslovanja – pre oporezivanja (8+9-10+11-12+13-14)
16.	Neto gubitak poslovanja koji se obustavlja
17.	Dobit pre oporezivanja
18.	Porez na dobitak
19.	Gubitak iz odlož. por. obaveza i dobitak iz odlož. por. sredstava
20.	NETO DOBIT (17-18+/-14)

Izvor: Samostalna kalkulacija autora na osnovu zvanične bilansne šeme

Periodični rezultat društva potiče iz poslovnih aktivnosti, po osnovu investicione aktivnosti, poslova finansiranja, usklađivanja vrednosti imovine društva i ostalih aktivnosti. Ovi segmenti rezultata mogu se posmatrati kao zasebni podbilansi bilansa uspeha. Najviše specifičnosti uočava se upravo u podbilansu poslovnih prihoda i rashoda.

Poslovni prihodi obuhvataju prihode: od premija osiguranja i saosiguranja; premija reosiguranja i retrocesije; poslova neposredno povezanim sa poslovima osiguranja i ostale poslovne prihode. U poslovne rashode ubrajaju se rashodi: za dugoročna rezervisanja i funkcionalne doprinose, naknadu šteta i ugovorenih iznosa, povećanje rezervisanih šteta, za bonuse i popuste i ostali poslovni rashodi. Karakter navedenih prihoda i

rashoda iz poslovanja upravo je opredeljen specifičnostima delatnosti usluga osiguranja i njihovim sučeljavanjem dobija se bruto poslovni rezultat. Prihodi i rashodi po osnovu investicione aktivnosti slede odmah posle bruto poslovnog rezultata obzirom da su veoma značajni po obimu u osiguranju. Pružanje usluga osiguranja izaziva troškove sprovođenja osiguranja i obuhvataju: troškove pribave, troškove uprave, provizije od reosiguranja i retrocesije i ostale troškove sprovođenja osiguranja. Umanjenjem bruto poslovnog rezultata, korigovanog efektima investiranja, za ove troškove dobija se neto poslovni rezultat društva.

Čest je slučaj da su troškovi sprovođenja osiguranja veći od režijskog dodatka, što znači da je deo tehničke premije koja služi za nadoknadu štete osiguranicima utrošena za podmirivanje troškova obavljanja delatnosti osiguranja što na dugi rok može značiti ugrožavanje stabilnosti društva i interesa osiguranika. Sučeljavanjem finansijskih prihoda i rashoda dobija se dobitak ili gubitak iz aktivnosti finansiranja koji je sastavni deo dobitka iz redovnog poslovanja. Ovaj podbilans se javlja i kod drugih privrednih društava. Usled promene vrednosti imovine a u skladu sa pravilima bilansiranja nastaju prihodi i rashodi čijim sučeljavanjem nastaje dobit ili gubitak koji je takođe deo dobiti društva iz redovnog poslovanja.

Osim zbirnog bilansa uspeha u cilju potpunijeg i kvalitetnijeg finansijskog izveštavanja društva sastavljaju zasebne bilanse uspeha prema segmentima izveštavanja koji se definišu prema vrstama osiguranja: osiguranje nezgode, dobrovoljno zdravstveno osiguranje, motornih vozila itd. (Ryan, 2007, p. 428).

Izveštaj o novčanim tokovima u osiguravajućim kompanijama

Osiguravajuća društva da bi mogla da nadoknađuju štete nastale u privredi moraju kontinuirano da održavaju svoju likvidnost na zadovoljavajućem nivou. Nastanak štetnog događaja neizvestan je i nepredvidiv po intenzitetu štete što dodatno pooštrava zahteve za održavanjem potrebnog nivoa likvidnosti sektora osiguranja. Samo ako su društva finansijski sposobna da isplate svoje obaveze postojaće interes osiguranika da se osiguraju.

Likvidnost se analizira na osnovu novčanih tokova i pokazatelja likvidnosti. Novčani tokovi pokazuju odnos između svih priliva i odliva gotovine po osnovu poslovnih, aktivnosti investiranja i finansiranja. Razlika između priliva i odliva po ovim osnovama daje neto promenu gotovine koja povećava ili smanjuju stanje gotovine na početku perioda gradeći tako stanje gotovine na kraju perioda. Obelodanjivanje svih priliva i odliva društvo vrši u Izveštaju o tokovima gotovine, koji pruža informacije koliko je novca generisano, odnosno ostvareno iz redovnih poslovnih aktivnosti u toku

godine i koliko je upotrebljeno ili obezbeđeno iz aktivnosti finansiranja ili investiranja. Sintetički predstavljen Izveštaj o tokovima gotovine dat je u tabeli koja sledi:

Tabela br. 4. – Neto prilivi i odlivi gotovine osiguravajućeg društva

a)	Neto priliv gotovine iz poslovne aktivnosti
b)	Neto odliv gotovine iz aktivnosti investiranja
c)	Neto priliv gotovine iz aktivnosti finansiranja
<hr/>	
d)	Neto odliv gotovine (a + c – b)
e)	Gotovina na početku obračunskog perioda
f)	Pozitivne kursne razlike po osnovu preračuna gotovine
g)	Negativne kursne razlike po osnovu preračuna gotovine
<hr/>	
h)	Gotovina na kraju obračunskog perioda 31.12.200X. g. (e + f - d – g)

Izvor: Samostalna kalkulacija autora na osnovu zvanične bilansne šeme

Prilive gotovine iz poslovne aktivnosti društva prikazane u prethodnoj tabeli čine prilivi: (Odluka o sadržini i formi obrazaca finansijskih izveštaja za društva za osiguranje; prilog 4.) od premije osiguranja, saosiguranja, učešća u naknadi štete, primljene kamate iz poslovnih aktivnosti i po osnovu ostalih poslovnih prihoda. Odlivi iz poslovnih aktivnosti nastaju po osnovu: naknade štete i ugovorenih iznosa iz osiguranja i udela u šteti saosiguranja, plaćanja premije saosiguranja i reosiguranja, isplate zarada i ostalih ličnih rashoda, plaćanja poreza doprinosa i drugih dažbina, po osnovu zakupnina i provizija zastupnicima i posrednicima, odliva po osnovu drugih troškova poslovanja i ostalih odliva iz redovnog poslovanja.

Tokovi gotovine iz aktivnosti investiranja sastoje se od priliva gotovine investiranjem: od prodaje hartija od vrednosti, ulaganja u hartije od vrednosti, prodaje nematerijalnih ulaganja i osnovnih sredstava, prilivi od zakupnina. Odliv gotovine iz aktivnosti investiranja nastaje po osnovu ulaganja u hartije od vrednosti koje je izdala RS tj. NBS, ulaganja u HV kojima se trguje na organizovanom tržištu, ulaganja u ostale HV, kupovine nematerijalnih ulaganja i osnovnih sredstava i ostali odlivi.

Treći segment izveštaja o tokovima gotovine obuhvata prilive i odlive iz aktivnosti finansiranja. Prilivi po ovom osnovu nastaju po osnovu izvršenih: uplata kapitala, dugoročnih kredita, kratkoročnih kredita i ostali prilivi. Odlivi gotovine iz aktivnosti finansiranja nastaju po osnovu: otkupa sopstvenih akcija, vraćanja dugoročnih kredita, vraćanja kratkoročnih kredita i ostali odlivi.

REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

Revizija povećava kredibilitet finansijskih izveštaja i smanjuje informacioni rizik kome su korisnici informacija sadržanih u njima izloženi. Revizor je najpre sproveo postupke ispitivanja pouzdanosti sistema interne kontrole i doneo odluku o stepenu u kome se može pouzdati u njeno pravilno funkcionisanje. Na osnovu ove procene, revizor je sproveo postupke provere bilansnih pozicija i pravilnosti računovodstvenog tretmana poslovnih transakcija. Pre formiranja mišljenja revizor mora sumirati nalaze stečene kroz obavljene postupke revizije. Mišljenje revizora može biti: pozitivno, pozitivno sa skretanjem pažnje, mišljenje sa rezervom, uzdržavanje od mišljenja i negativno mišljenje.

Pozitivno mišljenje revizor izražava kada je na bazi dokaza uveren da finansijski izveštaji istinito i objektivno prikazuju finansijski položaj i rezultate poslovanja društva. Ovo mišljenje izražava se kada su finansijski izveštaji pripremljeni u skladu sa adekvatnim računovodstvenim politikama koje se ispravno i konzistentno primenjuju i u skladu su sa relevantnim zakonskim odredbama o finansijskim izveštajima. Primer pozitivnog mišljenja ovlašćenog revizora dat je u sledećem prikazu:

Prikaz br. 1. – Pozitivno mišljenje revizora – „Generali osiguranje” za 2016. godinu

Po našem mišljenju, finansijski izveštaji prikazuju objektivno i istinito finansijsko stanje Društva na dan 31. decembra 2016. godine i rezultate njegovog poslovanja i novčane tokove za godinu završenu na taj dan, u skladu sa Zakonom o računovodstvu Republike Srbije, Zakonom o osiguranju RS i

Izvor: [www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak-osiguravajućih-društava-sa-bilansima-stanja-uspeha-i-revizorskim-izveštajem/ generalisiguranje/](http://www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak-osiguravajućih-društava-sa-bilansima-stanja-uspeha-i-revizorskim-izveštajem-generalisiguranje-pregled) pregled, novembar 2017.

Ponekad u postupku revizije revizor otkrije nepravilnosti koje po stepenu važnosti nisu bitne da bi ga opredelile da iznese mišljenje sa rezervom ali nisu nevažne da se mogu zanemariti. Ovi nedostaci se označavaju dovoljno važnim ali ne utiču na kvalitet odluke koju donose korisnici finansijskih izveštaja pa revizor formuliše pozitivno mišljenje uz skretanje pažnje na neka pitanja ili sitne propuste koje je u postupku revizije uočio. Revizor ne insistira na otklanjanju propusta već želi samo da skrene pažnju čitaocima revizorskog izveštaja na postojanje datih okolnosti. Ono što je predmet skretanja pažnje u pozitivnom revizorskom mišljenju treba pažljivo specificirati da ne bi korisnici stekli utisak da se radi o izveštaju sa

rezervom. Primer pozitivnog mišljenja revizora sa skretanjem pažnje dat je u sledećem prikazu:

Prikaz br. 2. – Pozitivno mišljenje revizora sa skretanjem pažnje – „Triglav osiguranje” za 2015. godinu

Mišljenje

Po našem mišljenju, finansijski izveštaji prikazuju objektivno i istinito finansijsko stanje Društva na dan 31. decembra 2015. godine i rezultate njegovog poslovanja i novčane tokove za godinu koja je završena na taj dan, u skladu sa Zakonom o računovodstvu Republike Srbije i propisima NBS koji regulišu finansijsko izveštavanje osiguravajućih društava.

Skretanje pažnje

Skrećemo pažnju na napomenu 36 uz priložene finansijske izveštaje u kojoj je obelodanjeno da su ukupni troškovi sprovođenja osiguranja u 2015. godini za RSD 403884 hilj. din (2014. god. za RSD 383893 hilj. din.) viši od režijskog dodatka,

Ukoliko u postupku prikupljanja dokaza revizor stekne nalaze koji ukazuju na materijalni karakter nedostatka sadržanog u finansijskom izveštaju izneće kvalifikovano mišljenje poznato u praksi revizije kao mišljenje sa rezervom. Ono se daje za finansijske izveštaje koji su pravilno prikazani u skladu sa računovodstvenim standardima i zakonskim odredbama osim za neke uočene nepravilnosti koje su materijalne po karakteru. Dve vrste ograničenja uslovljavaju mišljenje sa rezervom a to su: (Soltani, 2007, p. 349)

- ograničenja u toku obavljanja revizije što uzrokuje nastanak neizvesnosti u pogledu nekih pitanja i
- konstantovanje neslaganja sa menadžmentom u vezi nekih pitanja.

Kada je reč o ograničenju obima obavljanja revizorskih postupaka revizor izražava rezervu u vezi sa nekim pitanjima obzirom da je bio sprečen da prikupi dovoljno dokaza koji bi ga uverili u ispravnost tretmana spornog pitanja. Izražavajući rezervu, revizor ukazuje na okolnosti obavljanja same revizije. U drugom slučaju usled postojanja neslaganja koje je materijalno revizor iznosi mišljenje sa rezervom, navodeći područja na koja se rezerva odnosi. Kada se revizori ne slažu sa računovodstvenim tretmanom neke bilansne pozicije navešće sve faktore za koje smatraju da su od materijalnog značaja i usled kojih je došlo do neslaganja kao i njihov uticaj na finansijski izveštaj. Primer iznetog mišljenja sa rezervom dat je u prikazu koji sledi:

Prikaz br. 3. – Mišljenje revizora sa rezervom – „Triglav osiguranje” za 2014. godinu

Osnove za mišljenje sa rezervom

Društvo je u korigovanim finansijskim izveštajima za 2013. godinu izvršilo korigovanje rezervisanja za nastale prijavljene štete neživotnog osiguranja na teret bilansa uspeha 2012. godine. Navedena korekcija rezervisanja za nastale prijavljene štete neživotnih osiguranja može imati materijalno značajan uticaj na celokupnu metodologiju za obračun rezervisanja za nastale prijavljene štete neživotnog osiguranja, na obračun i procenu rezervisanja za nastale neprijavljene štete neživotnog osiguranja sa potencijalnim značajnim uticajem na odgovarajuće procene bilansa uspeha za 2013. godinu a koje nisu uzete u obzir prilikom korigovanja finansijskih izveštaja za 2013. god, te stoga nismo u mogućnosti da se u potpunosti uverimo u ispravnost efekata koje je navedna korekcija imala na korigovane finansijske izveštaje za 2013. godinu.

Naše mišljenje o finansijskim izveštajima Društva za 2014. godinu je kvalifikovano, zbog mogućeg uticaja ovog pitanja na uporedivost pozicija u tekućem periodu i uporednih podataka.

Mišljenje sa rezervom

Po našem mišljenju, osim za moguće efekte na uporedne podatke pitanja opisanog u pasusu Osnova za mišljenje sa rezervom, finansijski izveštaji prikazuju objektivno i istinito, finansijsko stanje Društva na dan 31. decembra 2014. godine, rezultate njegovog

Izvor: www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak_osiguravajućih_društava_sa_bilansima_stanja,_uspeha_i_revizorskim_izveštajem/triglav_osiguranje/

Kada revizor poseduje više razloga za formiranje rezerve potrebno je izvršiti procenu kumulativnog efekta ukupnih nalaza na istinitost finansijskih izveštaja i ako se neslaganja mogu okarakterisati kao fundamentalni propusti mogućnost formulisanja negativnog mišljenja. U ovom slučaju, izražavanje mišljenja sa rezervom od strane revizora ne bi predstavljalo dovoljno upozorenje korisnicima na neistinitosti o prezentiranom finansijskom i zarađivačkom položaju društva. Zato revizor u slučaju fundamentalnih nedostataka iznosi negativno revizorsko mišljenje navodeći da finansijski izveštaji ne daju istinit i objektivan prikaz finansijskog položaja društva kao i rezultate njegovog poslovanja.

Nijedno društvo u Srbiji u periodu od 2006. do 2016. godine nije dobilo negativno mišljenje u revizorskom izveštaju. U revizorskoj praksi retko se iznosi s obzirom na to da klijenti revizije prihvataju savete revizora.

Ukoliko je zahvaljujući uslovima obavljanja revizorskih postupaka prisutna neizvesnost vezana za istinitost nekih bilansnih pozicija o kojima revizor nema dokaze a neizvesnost ima fundamentalan uticaj na izveštaje u celini, oni se smatraju nepouzdanim a revizor zbog nedostatka dokaza uzdržava se od iznošenja mišljenja u izveštaju. U izveštaju u kome se revizor uzdržao od iznošenja mišljenja, konstatuje se nemogućnost formiranja

mišljenja i eksplicitno se navode razlozi za ovaj oblik mišljenja.

Izveštaj nezavisnog revizora je strogo formalizovan i treba da sadrži: adresat – kome je izveštaj upućen, uvodni pasus – identifikuju se finansijski izveštaji koji su predmet revizije, odgovornost menadžmenta za finansijske izveštaje, odgovornost revizora, mišljenje revizora, datum revizorskog izveštaja i potpis revizora (Međunarodni standardi revizije; 2010, str. 316). Postupci revizije pretpostavljaju da su pozicije prikazane u finansijskim izveštajima procenjene u skladu sa osnovnim računovodstvenim principima IV direktivom EZ: „going concern” princip, uzročnosti, pojedinačnog procenjivanja, identiteta, konzistentnosti i opreznosti (Fourth Council Directive) Izveštaj nezavisnog revizora, kada je reč o klijentu revizije iz delatnosti osiguranja, specifičan je u odnosu na druga privredna društva po tome što on mora biti strukturiran u skladu sa zahtevima Odluke i sadrži: mišljenje revizora, finansijske izveštaje, mišljenje o usklađenosti izveštaja o poslovanju sa finansijskim izveštajem, pismo o prezentaciji finansijskih izveštaja, pismo rukovodstvu društva i analize za potrebe NBS (Odluka sadržini izveštaja o obavljenoj reviziji finansijskih izveštaja društva za osiguranje; član 2.).

Posmatrano za sektor osiguranja u Srbiji za 2014–2016. godine, revizori su izneli mišljenja kao što je dato u sledećoj tabeli (Analiza autora na osnovu podataka). Za 2014. godinu 21 od 26 društava su dobila pozitivno mišljenje, 4 društava su dobila pozitivno mišljenje sa skretanjem pažnje i 1 društvo je dobilo mišljenje sa rezervom (Triglav osiguranje). Najveće učešće u reviziji imale su revizorske kuće PWC od 30.7% (Pricewaterhousecoopers) i KPMG od 23%. Za 2015. godinu revizori su izneli ukupno 20 pozitivnih mišljenja i 4 pozitivna mišljenja sa skretanjem pažnje. Posmatrano u relativnom iznosu, broj pozitivnih mišljenja se povećao sa 80.77% u 2014. godini na 83.3% u 2015. godini. Najveće tržišno učešće i dalje zadržava revizorska kuća PWC uz porast na 33.33%. Za 2016. godinu revizori su izneli 17 pozitivnih mišljenja, 4 pozitivna sa skretanjem pažnje i dva mišljenja sa rezervom. Posmatrano u relativnom odnosu, broj pozitivnih mišljenja u odnosu na godinu koja prethodi samnjen je za skoro 10%. Revizorska kuća PWC nastavlja sa povećanjem tržišnog učešća i ono sada iznosi 34%. Preduzeća „Velike četvorke” pretežno angažuju društva (87% u 2016. godini). Najveće promene u osiguranju zabeležene su u 2014. godini kada je jednom društvu oduzeta dozvola za rad (Takovo), dva društva su izvršila statusnu promenu pripajanja (Basler životno i Basler neživotno osiguranje preuzelo je Uniqa), jedno društvo je ušlo u postupak dobrovoljne likvidacije (Metlife osiguranje) 2015. godine i 2016. godine As osiguranje je započelo isti proces (Izveštaj o sektoru osiguranja za 2015, str. 4. i Izveštaj o sektoru osiguranja za 2016, str. 4.)

Tabela br. 5. – Mišljenja revizora u revizorskom izveštaju za sektor osiguranja u periodu 2014–2016. godina i pregled revizorskih kuća koja su angažovala osiguravajuća društva

<i>R. b</i>	<i>Naziv društva</i>	<i>Mišljenje revizora 2014</i>	<i>Rev.kuća 2014</i>	<i>Mišljenje revizora 2015</i>	<i>Rev.kuća 2015</i>	<i>Mišljenje revizora 2016</i>	<i>Rev.kuća 2016</i>
1	As. neživotno	Pozitivno	KPMG	Skretanje pažnje	KPMG	/	/
2	AMS	Pozitivno	VINČIĆ	Pozitivno	VINČIĆ	Skretanje pažnje	IEF
3	AXA než.	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Sa rezervom	PWC
4	AXA život.	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Sa rezervom	PWC
5	DDOR	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC
6	Generali	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y
7	Dunav	Skretanje pažnje	DELOITTE	Skretanje pažnje	DELOITTE	Skretanje pažnje	DELOITTE
8	Energo projekt	Pozitivno	MOORE STEPHENS	Pozitivno	MOORE STEP.	Pozitivno	MOORE STEP.
9	Globos	Skretanje pažnje	MOORE STEPHENS	Pozitivno	MOORE STEP.	Pozitivno	MOORE STEP.
10	Grawe	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG
11	Merkur	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG
12	Milenijum	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC
13	Sava než.	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y
14	Sava živ.	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y
15	Societe generali	Pozitivno	DELOITTE	Pozitivno	DELOITTE	Pozitivno	DELOITTE
16	Triglav	Sa rezervom	E&Y	Skretanje pažnje	E&Y	Skretanje pažnje	E&Y
17	Uniq než.	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC
18	Uniq živ.	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC
19	Wiener	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG
20	Sogaz	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC
21	DDOR RE	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC	Pozitivno	PWC
22	Генерали RE	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y	Pozitivno	E&Y
23	Dunav RE	Pozitivno	KPMG	Skretanje pažnje	DELOITTE	Skretanje pažnje	DELOITTE
24	Wiener RE	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG	Pozitivno	KPMG
25	Metlife	Skretanje pažnje	DELOITTE	/	/	/	/
26	Takovo	Skretanje pažnje	VINČIĆ	/	/	/	/

Izvor: Samostalna kalkulacija autora na osnovu zvanično obelodanjenih izveštaja revizora osiguravajućih društva, <http://pretraga2.apr.gov.rs/pretragaObveznikaFI/> pregled novembar 2017.

Iz tabele br. 5 zaključuje se da 16 od 23 društva je u sve tri godine dobilo pozitivno mišljenje revizora (69,56%), što se ocenjuje kao visoko učešće.

ZAKLJUČAK

Finansijski izveštaji osiguravajućih društava osim pozicija istih kao i kod drugih poslovnih subjekata sadrže i one koje su specifične. Bilansnu aktivu u delu koji se odnosi na obrtnu imovinu odlikuju posebnosti. Za poziciju potraživanja karakteristično je detaljnije raščlanjavanje po vrstama osiguranja nego što je to slučaj sa potraživanjima preduzeća drugih delatnosti. Sa druge strane, osiguravajuća društva shodno svom opredeljenom predmetu poslovanja nemaju kategorije poluproizvoda ili gotovih proizvoda što je značajna stavka u obrtnoj imovini drugih preduzeća.

Nasuprot aktivni, mnogo više bilansnih pozicija specifičnih osiguranju nalazi se u pasivi bilansa stanja. Struktura bilansne pasive društva u mnogo čemu je različita od strukture proizvodnog preduzeća. Najviše karakterističnih pozicija nalazi se na strani obaveza što ukazuje na potrebu posebne profesionalne pažnje i skepticizma pri njihovoj reviziji. Ispravno odmerene i priznate obaveze, u šta revizor obavljanjem procesa revizije daje uveravanje, govori o adekvatnosti zaštite interesa osiguranika koji poslovanjem osiguravajuće organizacije ne smeju biti dovedeni u neizvesnost. Značajno učešće u pasivi društva imaju dugoročna rezervisanja, pasivna vremenska razgraničenja i rezervisane štete što je upravo svojstveno osiguravajućim kompanijama.

Proces revizije bilansnih pozicija treba planirati i sprovesti na način koji omogućava revizoru jasno uveravanje da su one istinite i objektivne. Tehnike prikupljanja dokaza neophodno je prilagoditi delatnosti osiguranja tako da njihovom primenom u procesu ispitivanja revizor stekne jasno uverljive dokaze u ostvarenost svih relevantnih revizorskih ciljeva. Dokazi moraju biti dovoljni, kvalitetni i kredibilni. Finansijski izveštaji osiguravajućih društava Republike Srbije za 2016. godinu u revizorskim izveštajima dobili su pretežno pozitivno mišljenje revizora (17 od 23 društva), 4 pozitivna mišljenja sa skretanjem pažnje i 2 mišljenja sa rezervom. Osiguravajuća društva su pretežno angažovala revizorske kuće „Velike četvorke” koje učestvuju sa skoro 70% u reviziji sektora osiguranja pri čemu dominira revizorska kuća PWC.

SUMMARY

CHARACTERISTICS OF INSURANCE COMPANIES' FINANCIAL STATEMENTS AND THEIR AUDIT

The specificity of insurance companies stems from the very nature of their business, that is to say risk-taking, that natural and legal entities are exposed to for a compensation in the form of premium i.e. insurance companies' income. Insurance activity, as a company's business orientation, produces specificities which are reflected in the display of characteristic positions of its balance sheet and income statement. There are many characteristic positions of these balances which arose from various life and non-life insurance risks that are not inherent in other legal entities. A brief review of balance sheet positions in insurance companies was carried out the paper in order to gain an insight into materially significant balance sheet positions inherent in insurance companies. Independent audit should pay special attention and focus additional dose of professional skepticism precisely towards these characteristic positions. Features of auditing process in insurance companies are presented in the last title of the paper.

Key words: financial statements, balance sheet, income statement, financial statement audit, the auditor's opinion.

LITERATURA

1. Fourth Council Directive, (78/660/EEC)
http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com96_338_en.pdf,
pregled, jun 2017.
2. Knežević, S. (2011). *Faktori kvaliteta finansijskog izveštavanja osiguravajućih društava*, Referat na XLII Simpozijumu Saveza računovođa i revizora Srbije, Zlatibor, str. 411–427.
3. Lukić, R. (2006). *Računovodstvo osiguravajućih kompanija*. Beograd: Ekonomski fakultet u Beogradu.
4. Međunarodni standardi revizije, (2010). *MSR- 700 formiranje mišljenja i izveštavanje o finansijskim izveštajima*, prevod sa engleskog jezika, SRRS, Beograd.
5. Odluka NBS o sadržini izveštaja o obavljenoj reviziji finansijskih izveštaja društva za osiguranje, *Službeni glasnik RS* br. 42/2015.
6. Odluka o sadržini i formi obrazaca finansijskih izveštaja za društva za osiguranje, *Službeni glasnik RS* br. 135/2014, 141/2014, i 102/2015.
7. Ryan, S. (2007). *Financial Instruments & Institutions Accounting and Disclosure rules*, New Jersey: Wiley & Sons.

8. Soltani, B. (2007). *Auditing – An International Approach*. Harlow: Prentice Hall.
9. [www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak osiguravajućih društava sa bilansima stanja, uspeha i revizorskim izveštajem/triglav osiguranje/](http://www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak_osiguravajućih_društava_sa_bilansima_stanja_uspeha_i_revizorskim_izveštajem/triglav_osiguranje/), objavljeno u septembru 2017, podaci za 2016. godinu.
10. [www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak osiguravajućih društava sa bilansima stanja, uspeha i revizorskim izveštajem /Generali osiguranje/](http://www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak_osiguravajućih_društava_sa_bilansima_stanja_uspeha_i_revizorskim_izveštajem/Generali_osiguranje/), objavljeno: septembar 2016, podaci za 2015. godinu.
11. [www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak osiguravajućih društava sa bilansima stanja, uspeha i revizorskim izveštajem/triglav osiguranje/](http://www.nbs.rs/nadzorosiguranja/spisak_osiguravajućih_društava_sa_bilansima_stanja_uspeha_i_revizorskim_izveštajem/triglav_osiguranje/), objavljeno: septembar 2015, podaci za 2014. godinu.
12. http://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_6/izvestaji/izv_II_2015.pdf, pregled: novembar 2017.
13. http://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_6/izvestaji/izv_III_2016.pdf, pregled: novembar 2017.
14. <http://pretraga2.apr.gov.rs/pretragaObveznikaFI/> pregled: novembar 2017,
15. Zakon o računovodstvu, *Službeni glasnik RS* br. 62/2013.URANJU
16. Zakon o osiguranju, *Sl. glasnik RS* br. 139/2014.

Ovaj rad je primljen **26.12.2017.**, a na sastanku redakcije časopisa prihvaćen za štampu **06.06.2018.** godine.